

Łukasz Węgrzynowski

**Konsument w rozumieniu
rozporządzenia nr 1215/2012
w sprawie jurysdykcji
i uznawania orzeczeń sądowych
oraz ich wykonywania w sprawach
cywilnych i handlowych**

[Consumer within the Meaning of Regulation No 1215/2012 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters]

Abstract

The concept of a consumer affects a number of issues of Polish and European law. The wide scope of this influence in practice means linking the “consumer” with a number of different normative contexts, which raises difficulties of interpretation. The question arises whether the legal assessments of a consumer developed on a given issue remain valid on another. A good example will be the “consumer” within the meaning of Regulation No 1215/2012. The understanding of that concept is characterized by a number of specific characteristics resulting from the autonomous (uniformed) interpretation of that regulation.

The publication presents the basic assumptions of Regulation No 1215/2012 in more detail. An analysis of the Court of Justice of the EU (CJEU) jurisprudence has been carried out and the main interpretative directives used by the Tribunal have been identified, related in particular to the autonomous (uniformed) interpretation. Then, the understanding of the consumer from Regulation No 1215/2012 is presented, with particular emphasis on contentious issues, including mixed-purposes contracts.

Keywords: consumer, jurisdiction, Court of Justice of the EU, autonomous (uniformed) interpretation, mixed-purposes contracts.

Wstęp

Konsument to obecnie jedno z najważniejszych pojęć w prawie europejskim, a przez to istotnie oddziałujących na wiele zagadnień prawa polskiego. Szeroki zakres tego oddziaływania w praktyce oznacza powiązanie

„konsumenta” z szeregiem różnych kontekstów normatywnych, co stwarza liczne trudności interpretacyjne. Przedewszystkim jednak wydaje się podawać w wątpliwość tezę o możliwości osiągnięcia pełnego ujednoczenia sposobu rozumienia tego pojęcia. Jakkolwiek bowiem termin ma swój twardy trzon, który jest rozumiany dość uniwersalnie, to jednak z uwagi na wspomniane jego powiązanie z różnymi kontekstami normatywnymi ostateczny rezultat wykładni może być różny.

Dobrym przykładem ilustrującym powyższą tezę jest konsument w rozumieniu rozporządzenia nr 1215/2012¹. Sposób rozumienia tego pojęcia charakteryzuje się szeregiem właściwości szczególnych wynikających z wykładni autonomicznej tego rozporządzenia.

Warto je poddać bardziej szczegółowej analizie oraz ocenić atrakcyjność przyjętego rozumienia terminu „konsument” na płaszczyźnie stosowania innych regulacji dotyczących konsumenta. Taki też jest cel niniejszej publikacji.

Konsument w prawie europejskim

Polityka konsumentcka jest częścią strategicznego celu Unii Europejskiej, a jest nim poprawa jakości życia wszystkich jej obywateli. Jej trzon stanowi ochrona konsumenta. Początkowo zakładano, że postulat ochrony konsumenta zrealizuje się sam, w następstwie stworzenia konkurencyjnego rynku wewnętrznego. To założenie stosunkowo szybko uległo weryfikacji, zauważono bowiem, że konsument wymaga samodzielnej ochrony jako słabszy uczestnik gry rynkowej – przez wyrównywanie asymetrii między nim a przedsiębiorcą. Ostatecznie jednak powiązano ochronę konsumenta z konsolidacją i sprawnym funkcjonowaniem rynku wewnętrznego. Służyć ma temu wykształcenie modelu „konsumenta ufającego” (*confident consumer*), a więc mającego zaufanie do rynku wewnętrznego, w pełni korzystającego z wynikających stąd możliwości, chętnego do dokonywania transakcji transgranicznych.

Wzrastające znaczenie problematyki ochrony konsumenta nie powinno przesłonić faktu, że konsument pojawia się również w innych

¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. Urz. UE 2012 L 351, 1 z 20 grudnia 2012 roku), określane w tekście jako „rozporządzenie nr 1215/2012”.

obszarach prawa europejskiego. Można tu wskazać trzy płaszczyzny, na których pojęcie konsumenta jest użyteczne, a jednocześnie na każdej z nich wykazuje się istotnymi odrębnościami. Będą to:

- ◆ Przepisy proceduralne – chodzi zwłaszcza o rozporządzenie nr 1215/2012, ale również inne akty prawne, jak rozporządzenie (WE) nr 805/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z 21 kwietnia 2004 r. w sprawie utworzenia Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych².
- ◆ Przepisy dotyczące swobodnego przepływu towarów na podstawie art. 36 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej³ (ochrona konsumenta może uzasadniać odstępstwo od zakazu stosowania środków o skutku równoważnym do ograniczeń ilościowych). Chodzi tu głównie o ochronę przed wprowadzeniem konsumenta w błąd. Przy ocenie uwzględnia się model przeciętnego konsumenta, który jest należyście poinformowany oraz odpowiednio spostrzegawczy i ostrożny.
- ◆ Przepisy dotyczące ochrony konsumenta.

Rozporządzenie nr 1215/2012

Rozporządzenie nr 1215/2012 jest kolejnym aktem europejskiego prawa procesowego zmierzającym do ochrony konsumenta w sferze jurysdykcyjnej. Oparte jest na założeniu, że konsument jako słabsza ekonomicznie strona umowy nie powinien być zniechęcany do wytaczania powództwa z uwagi na konieczność wystąpienia przed sądem innego państwa⁴. To założenie mieści się w ramach ogólnego celu rozporządzenia nr 1215/2012, jakim jest uregulowanie kwestii właściwości sądów do rozpatrywania sporów w sprawach cywilnych i handlowych w stosunkach między tymi państwami oraz ułatwienie wykonywania orzeczeń sądowych w tych sprawach⁵. Problematyka była regulowana w kilku wcześniejszych aktach prawnych, w tym w rozporządzeniu Rady (WE) nr 44/2001 z 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich

² Dz. Urz. UE 2004 L 143, 15 z 30 kwietnia 2004 r.

³ Obecna wersja: Dz.U. z 2004 r., nr 90, poz. 864/2.

⁴ J. Kudła, „Jurysdykcja krajowa w sprawach dotyczących umów konsumenckich w świetle europejskich norm jurysdykcyjnych”, PPC 2016 nr 2, ss. 248 i 249, K. Weitz, „Jurysdykcja krajowa w sprawach konsumenckich – problem umów mieszanych. Glosa do wyroku ETS z 20 stycznia 2005 r. w sprawie C-464/01, J. Gruber przeciwko Bay Wa AG”, EPS 2006, nr 5, s. 47.

⁵ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 17 listopada 2011 r. (C-327/10).

wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych”⁶. Trybunał generalnie przyjmuje, że wykładnia dokonana w odniesieniu do postanowień wcześniejszych regulacji pozostaje aktualna dla późniejszych przepisów, w tym dla przepisów rozporządzenia nr 1215/2012, o ile konkretne przepisy obecne i wcześniejsze można uznać za „równoważne” („równorzędne”)⁷. Nie wyłącza to jednak pewnych korekt w razie stwierdzenia redakcyjnych zmian w treści przepisów⁸.

Regulacje dotyczące konsumenta w rozporządzeniu nr 1215/2012

Problematyka konsumenta pojawia się już w preambule rozporządzenia nr 1215/2012, co ma znaczenie prawne, gdyż w orzecznictwie TSUE charakterystyczne jest położenie mocnego akcentu na znaczenie preambuły w procesie wykładni. Konsument pojawia się w motywie 14, 18 i 19. Generalnie podkreśla się tu możliwość odejścia od zasad ogólnych dotyczących jurysdykcji w celu zapewnienia ochrony konsumentów. Konsument jako strona słabsza powinien być chroniony przez przepisy jurysdykcyjne bardziej dłań korzystne niż przepisy ogólne. W sprawach z udziałem konsumentów dopuszczalna jest jedynie ograniczona swoboda stron w zakresie umownego wyboru jurysdykcji.

Kluczowe regulacje są zawarte w sekcji 4 rozporządzenia nr 1215/2012: Jurysdykcja w sprawach dotyczących umów konsumenckich. Wprowadzają one jurysdykcję sądu państwa członkowskiego, na którego terytorium konsument ma miejsce zamieszkania. Chodzi o miejsce zamieszkania konsumenta w chwili wytoczenia powództwa⁹, ewentualnie – w szczególnych przypadkach – ostatnie miejsce zamieszkania konsumenta¹⁰. Ponadto przepisy rozporządzenia ograniczają możliwość zawierania umów prorogacyjnych. Regulacja ma charakter asymetryczny, chroni wyłącznie kon-

⁶ Dz. Urz. UE 2001 L 12, 1 z 16 stycznia 2001 r.

⁷ Wyroki Trybunału Sprawiedliwości z: 30 września 2021 r. (C-296/20), 2 kwietnia 2020 r. (C-500/18), 3 października 2019 r. (C-208/18), 2 maja 2019 r. (C-694/17), 25 stycznia 2018 r. (C-498/16), 28 stycznia 2015 r. (C-375/13), 14 listopada 2013 r. (C-478/12), 14 marca 2013 r. (C-419/11), 14 maja 2009 r. (C-180/06). Na ten temat: J. Kudła, „Jurysdykcja...”, op. cit., s. 247.

⁸ Wyroki Trybunału Sprawiedliwości z: 18 maja 2010 r. (C-585/08) oraz 14 maja 2009 r. (C-180/06).

⁹ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 30 września 2021 r. (C-296/20), postanowienie Trybunału Sprawiedliwości z 3 września 2020 r. (C-98/20).

¹⁰ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 17 listopada 2011 r. (C-327/10).

sumenta; przedsiębiorca jest pozbawiony możliwości skorzystania z tego rozwiązania¹¹.

Istotne znaczenie praktyczne ma art. 17 rozporządzenia, zawierający przesłanki zastosowania szczególnej jurysdykcji w sprawach dotyczących umów konsumenckich. W orzecznictwie TSUE wskazuje się, że art. 17 ust. 1 rozporządzenia stosuje się w sytuacjach, w których są spełnione trzy przesłanki:

- ◆ Jedną ze stron umowy jest konsumentem działającym w celu, który nie może zostać uznany za jego działalność zawodową lub gospodarczą.
- ◆ Umowa między takim konsumentem a przedsiębiorcą została faktycznie zawarta.
- ◆ Umowa należy do jednej z kategorii określonych w art. 17 ust. 1 lit. a–c rozporządzenia.

Te trzy przesłanki muszą zostać spełnione łącznie, a zatem w wypadku niespełnienia jednej z nich jurysdykcja nie może zostać ustalona na podstawie przepisów dotyczących umów konsumenckich¹².

Powyższe oznacza w praktyce, że kluczowe znaczenie dla rekonstrukcji zakresu przedmiotowego szczególnej jurysdykcji konsumenckiej ma „konsument” i „umowa”. Wokół tych dwóch pojęć skupia się orzecznictwo TSUE. Problem „konsumenta” zostanie omówiony niżej, w tym miejscu trzeba wskazać, że szczególna jurysdykcja konsumencka z rozporządzenia nr 1215/2012 dotyczy sporów związanych z umowami. Ogólnie oznacza to, że umowa musiała być rzeczywiście zawarta między stronami, powództwo zaś musi być nierozzerwalnie związane z tą umową. Wyłączona jest zatem możliwość zastosowania tych regulacji w razie braku umowy między konsumentem a przedsiębiorcą¹³. Na tej podstawie przyjęto niemożność stosowania art. 15–17 rozporządzenia nr 1215/2012 w sporze między konsumentem nabywającym obligacje na okaziciela od osoby trzeciej będącej przedsię-

¹¹ A. Gołąb, „Jurysdykcja krajowa w sprawie o naruszenie prawa konsumentów do ochrony danych osobowych. Glosa do wyroku TS z 25 stycznia 2018 r., C-498/16, Maximilian Schrems v. Facebook Ireland Limited”, PPC 2019 nr 3, ss. 396 i 397, D. Kordas, „Konsument jako strona tzw. umowy mieszanej. Kilka uwag nad orzeczeniem Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie Johann Gruber przeciwko Bay WA AG”, TPP 2007, nr 2, ss. 53 i 54.

¹² Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 2 kwietnia 2020 r. (C-500/18) oraz wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 3 października 2019 r. (C-208/18). Zbliżone stanowisko przyjmuje się co do wcześniejszych regulacji prawnych – wyroków Trybunału Sprawiedliwości z: 30 września 2021 r. (C-296/20), 10 grudnia 2020 r. (C-774/19), 26 marca 2020 r. (C-215/18), 23 grudnia 2015 r. (C-297/14), 28 stycznia 2015 r. (C-375/13) i 14 marca 2013 r. (C-419/11).

¹³ Wyroki Trybunału Sprawiedliwości z 2 kwietnia 2020 r. (C-500/18), 26 marca 2020 r. (C-215/18) oraz 28 stycznia 2015 r. (C-375/13).

biorcą i emitentem obligacji z tytułu warunków emisji obligacji, naruszenia obowiązków informacyjnych i kontroli oraz odpowiedzialności dotyczącej prospektu emisyjnego¹⁴, jak też w sporze o wydanie pozornie wygranej nagrody, chyba że roszczenie ma charakter umowny¹⁵.

Od tej zasady poczyniono jedynie niewielki wyłom, wskazując, że konsumenckie przepisy jurysdykcyjne można stosować do powództw deliktowych, które są nierozzerwalnie związane z umową zawartą pomiędzy konsumentem i przedsiębiorcą. Chodzi zwłaszcza o powództwa mające na celu stwierdzenie odpowiedzialności przedsiębiorcy za uchybienie zobowiązaniom przedumownym wobec kontrahenta będącego konsumentem¹⁶.

Wskazane przepisy obejmują wszystkie rodzaje umów bez względu na ich przedmiot¹⁷ – z wyjątkiem umowy, o której mowa w art. 17 ust. 3 rozporządzenia nr 1215/2012, a mianowicie umowy podróży przewidującej w zamian za cenę ryczałtową połączone świadczenia przewozu i noclegu¹⁸. Umowa nie musi być zawarta na odległość¹⁹. Nie musi to być również umowa wzajemna²⁰.

Dodatkowo umowa musi mieścić się w zakresie działalności gospodarczej lub zawodowej prowadzonej przez przedsiębiorcę w państwie członkowskim, w którym mieszka konsument, albo w zakresie działalności gospodarczej lub zawodowej kierowanej przez przedsiębiorcę do państwa członkowskiego miejsca zamieszkania konsumenta²¹, albo przynajmniej wykazywać ścisły związek z umową uprzednio zawartą między tymi samymi stronami w ramach takiej działalności²².

Szczególna jurysdykcja konsumencka dotyczy tylko sytuacji, w której konsument jest osobiście powodem albo pozwanym w postępowaniu. Konsument, który sam nie jest stroną umowy konsumenckiej mającej stanowić przedmiot postępowania, nie może korzystać z podstawy jurys-

¹⁴ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 28 stycznia 2015 r. (C-375/13).

¹⁵ Wyroki Trybunału Sprawiedliwości z 14 maja 2009 r. (C-180/06) i 11 lipca 2002 r. (C-96/00).

¹⁶ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 2 kwietnia 2020 r. (C-500/18).

¹⁷ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 2 maja 2019 r. (C-694/17).

¹⁸ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 3 października 2019 r. (C-208/18).

¹⁹ Wyroki Trybunału Sprawiedliwości z 17 października 2013 r. (C-218/12) oraz 6 września 2012 r. (C-190/11).

²⁰ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 14 maja 2009 r. (C-180/06).

²¹ Wyroki Trybunału Sprawiedliwości z 23 grudnia 2015 r. (C-297/14), 17 października 2013 r. (C-218/12) i 18 maja 2010 r. (C-585/08).

²² Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 23 grudnia 2015 r. (C-297/14).

dykcji zastrzeżonej dla konsumentów²³. Wyłącza to możliwość stosowania tych przepisów przy dochodzeniu przez konsumenta roszczeń scedowanych na niego przez innych konsumentów²⁴.

Podstawowe dyrektywy interpretacyjne przyjmowane przez Trybunał Sprawiedliwości przy stosowaniu art. 15–17 rozporządzenia nr 215/2012

Analiza orzecznictwa TSUE prowadzi do wniosku, że pewna grupa argumentów pojawia się regularnie w ramach wykładni stosowanej przez Trybunał. Można je uporządkować w trzy grupy, o różnej sile oddziaływania, które zbiorczo można określić jako „dyrektywy interpretacyjne”.

Przede wszystkim Trybunał podkreśla, że pojęcia zastosowane w rozporządzeniu nr 1215/2012 powinny być interpretowane w sposób niezależny (autonomiczny), głównie przez odwołanie się do systematyki i celów rozporządzenia. Kluczowe jest bowiem zapewnienie jednolitego stosowania rozporządzenia we wszystkich państwach członkowskich. Dopiero wtedy będzie możliwe zapewnienie rozporządzeniu nr 1215/2012 pełnej skuteczności²⁵. Postulat wykładni autonomicznej jest charakterystyczny dla aktów prawa międzynarodowego. Szczególnie mocno jest podkreślany w odniesieniu do aktów prawa unijnego, TSUE przyjmuje bowiem, że zarówno względy jednolitego stosowania prawa Unii, jak i zasada równości wskazują na to, że treści przepisu prawa Unii niezawierającego wyraźnego odesłania do prawa państw członkowskich dla określenia jego znaczenia i zakresu należy zwykle nadać w całej Unii autonomiczną i jednolitą wykładnię, którą należy ustalić z uwzględnieniem kontekstu przepisu i celu danego uregulowania. Powyższe pozostaje aktualne również w odniesieniu do unijnych regulacji ukierunkowanych ściśle na ochronę konsumentów; w odniesieniu jednak do rozporządzenia nr 1215/2012 wykładnia autonomiczna rodzi kilka szczególnych konsekwencji interpretacyjnych, które mają istotny wpływ na kształt regulacji konsumenckich w nim zawartych.

²³ Wyroki Trybunału Sprawiedliwości z 25 stycznia 2018 r. (C-498/16) i 19 stycznia 1993 r. (C-89/91).

²⁴ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 25 stycznia 2018 r. (C-498/16). Szeroko na ten temat: A. Gołąb, „Jurysdykcja...”, op. cit., ss. 396–400.

²⁵ Wyroki Trybunału Sprawiedliwości z: 14 marca 2013 r. (C-419/11), 14 lutego 2019 r. (C-630/17), 28 stycznia 2015 r. (C-375/13), 6 września 2012 r. (C-190/11) oraz 18 maja 2010 r. (C-585/08).

Trybunał podkreśla, że regulacje zawarte w sekcji 4 rozdziału II rozporządzenia nr 1215/2012 wprowadzają aż dwa wyjątki względem ogólnych zasad ustalania jurysdykcji na podstawie tego rozporządzenia. Stanowią one odstępstwo od ogólnej zasady jurysdykcji ustanowionej w art. 4 ust. 1 rozporządzenia, przyznającej jurysdykcję sądom państwa członkowskiego, na którego terytorium pozwany ma miejsce zamieszkania. Wprowadzają też odstępstwo od zasady jurysdykcji szczególnej w sprawach dotyczących umowy ustanowionej w art. 7 rozporządzenia, zgodnie z którą to zasadą jurysdykcję mają sądy miejsca wykonania danego zobowiązania. Powyższe ma duże znaczenie w procesie wykładni. Trybunał często podkreśla, że skoro konsumenckie zasady jurysdykcyjne stanowią odstępstwo od zasad ogólnych, to należy poddawać je wykładni ścisłej – co oznacza, że nie mogą one być interpretowane w sposób wykraczający poza stosowanie ich do wypadków wyraźnie przewidzianych w rozporządzeniu nr 1215/2012²⁶. Mogło to prowadzić Trybunał do wyraźnego odrzucenia argumentacji odwołującej się do celów przepisów rozporządzenia nr 1215/2012, czyli zapewnienia odpowiedniej ochrony konsumentowi jako słabszej stronie²⁷. Stanowiło również podstawę do odrzucenia argumentów dotyczących subiektywnej sytuacji osoby mogącej być konsumentem²⁸.

Drugą istotną dyrektywą interpretacyjną wykorzystywaną przez Trybunał przy stosowaniu przepisów rozporządzenia nr 1215/2012 jest zapewnienie przewidywalności zasad ustalania jurysdykcji. Trybunał wskazuje, że celem rozporządzenia nr 1215/2012, wyrażonym w jego motywie 15, jest zapewnienie pewności prawa, która polega na wzmocnieniu ochrony prawnej osób zamieszkałych na terenie Unii Europejskiej lub mających na jej terenie swoją siedzibę – poprzez jednoczesne umożliwienie powodowi łatwego zidentyfikowania sądu, do którego może on wnieść powództwo, a pozwanemu racjonalnego przewidzenia sądu, przed jaki może on być pozwany²⁹. To założenie łączy się z wykładnią autonomiczną, zapewnie-

²⁶ Postanowienie Trybunału Sprawiedliwości z 3 września 2020 r. (C-98/20). Zbliżone stanowisko przyjmuje się co do wcześniejszych regulacji prawnych, wyroków Trybunału Sprawiedliwości z: 10 grudnia 2020 r. (C-774/19), 26 marca 2020 r. (C-215/18), 25 stycznia 2018 r. (C-498/16), 23 grudnia 2015 r. (C-297/14), 14 marca 2013 r. (C-419/11), 28 stycznia 2015 r. (C-375/13), 6 września 2012 r. (C-190/11), 18 maja 2010 r. (C-585/08), 20 stycznia 2005 r. (C-464/01) oraz 19 stycznia 1993 r. (C-89/91).

²⁷ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 20 stycznia 2005 r. (C-27/02), podobnie: wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 14 maja 2009 r. (C-180/06).

²⁸ Wyroki Trybunału Sprawiedliwości z 10 grudnia 2020 r. (C-774/19) i 3 października 2019 r. (C-208/18).

²⁹ Postanowienie Trybunału Sprawiedliwości z 3 września 2020 r. (C-98/20); wyroki Trybunału Sprawiedliwości z: 26 marca 2020 r. (C-215/18), 3 października 2019 r. (C-208/18), 25 stycznia 2018 r. (C-498/16), 23 grudnia 2015 r. (C-297/14), 28 stycznia 2015 r. (C-375/13) oraz 17 listopada 2011 r. (C-327/10).

nie przewidywalności niewątpliwie wspiera zasadność odwoływania się przede wszystkim do systematyki i celów rozporządzenia nr 1215/2012; oznacza zatem koncentrację na wykładni językowej oraz skłonność do odrzucania argumentów natury funkcjonalnej. Nie da się jednoznacznie scharakteryzować tej dyrektywy interpretacyjnej z perspektywy ochrony konsumenta. Można bowiem przytoczyć zarówno orzeczenia, w których odwołanie się do przewidywalności zasad ustalania jurysdykcji prowadziło Trybunał do przyjęcia stanowiska ograniczającego ochronę konsumenta, jak i orzeczenia, w których powyższa dyrektywa wspierała ochronę konsumenta. W wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 3 października 2019 r. (C-208/18) wskazano, że dla oceny, czy dana osoba jest konsumentem, nie ma znaczenia wartość transakcji przeprowadzonych na podstawie umowy. Trybunał podkreślił, że skoro rozporządzenie nr 1215/2012 nie wskazuje progu, powyżej którego kwota transakcji jest uznawana za znaczącą, inwestor nie byłby w stanie przewidzieć, czy będzie mu przysługiwać ochrona na mocy tych przepisów, co byłoby niezgodne z wolą prawodawcy unijnego³⁰. Natomiast w wyroku z 20 stycznia 2005 r. (C-464/01) Trybunał Sprawiedliwości wskazał, że odmowa uznania statusu konsumenta w sytuacji, gdy użytek czyniony z towaru bądź usługi realizuje cel, który pozostaje w niepomijalnym związku z działalnością gospodarczą danej osoby, jest również najbardziej zgodna z wymogami pewności prawa oraz przewidywalności jurysdykcji właściwej w stosunku do przyszłego pozwanego.

Jak się wydaje, dopiero trzecią w kolejności ważności dyrektywą interpretacyjną stosowaną przez Trybunał jest ochrona interesu konsumenta. Trybunał ogólnie przyjmuje, że konsumenckie zasady jurysdykcji mają na celu zagwarantowanie odpowiedniej ochrony konsumentowi jako stronie umowy uznawanej za słabszą ekonomicznie i mniej doświadczoną pod względem prawnym niż ich zawodowy kontrahent³¹. Konsument nie powinien być zniechęcany do wnoszenia sprawy do sądu z powodu zmuszania go do wytoczenia powództwa przed sądami państwa, na którego terytorium ma siedzibę jego kontrahent³². Czasem też wskazuje się, że mnożenie podstaw jurysdykcji może stawiać konsumenta w szczególnie niekorzystnym położeniu, stąd też w interesie prawidłowego sprawo-

³⁰ Podobnie wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 10 grudnia 2020 r. (C-774/19).

³¹ Postanowienie Trybunału Sprawiedliwości z 3 września 2020 r. (C-98/20); wyroki Trybunału Sprawiedliwości z 23 grudnia 2015 r. (C-297/14), 14 listopada 2013 r. (C-478/12), 6 września 2012 r. (C-190/11), 18 maja 2010 r. (C-585/08), 14 maja 2009 r. (C-180/06) oraz 20 stycznia 2005 r. (C-464/01).

³² Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 19 stycznia 1993 r. (C-89/91).

wania wymiaru sprawiedliwości leży, aby konsument mógł zwrócić się do tego samego sądu z wszystkimi trudnościami mogącymi wynikać z umowy³³. Jednocześnie jednak Trybunał wyraźnie podkreśla, że ochrona konsumenta nie jest bezwzględna³⁴, z ochronnego celu tych przepisów wynika zaś, że przewidziane w konwencji szczególne przepisy jurysdykcyjne nie mogą być rozciągane na osoby, które takiej ochrony nie potrzebują³⁵. Na tej podstawie Trybunał odrzucił możliwość rozszerzającego rozumienia przesłanki „kierowania przez przedsiębiorcę działalności do państwa członkowskiego”. Podkreślił, że prawodawca kierował się życzeniem lepszej ochrony konsumenta, nie poszedł jednak tak daleko, by postanowić, iż samo posługiwanie się stroną internetową, która stała się zwyczajnym środkiem prowadzenia działalności gospodarczej niezależnie od obranego terytorium, stanowi działalność „kierowaną” do innych państw członkowskich – uruchamiającą zastosowanie mającego charakter ochronny przepisu jurysdykcyjnego³⁶. Można też jednak wskazać orzeczenia, w których odwołanie do ochronnego celu regulacji rozporządzenia nr 1215/2012 skutkowało przyjęciem interpretacji korzystnej z perspektywy interesów konsumenta. W wyroku z 17 października 2013 r. (C-218/12) Trybunał Sprawiedliwości podkreślił, że z przepisów rozporządzenia nr 1215/2012 nie wynika wymóg istnienia związku przyczynowego między środkiem wykorzystanym przez przedsiębiorcę dla skierowania działalności gospodarczej bądź zawodowej do państwa członkowskiego miejsca zamieszkania konsumenta a zawarciem umowy z konsumentem. Trybunał wskazał, że trudności związane z dowodem na istnienie związku przyczynowego pomiędzy środkiem wykorzystanym dla skierowania działalności a zawarciem umowy z konsumentem umacniałyby tendencję do zniechęcania konsumentów do wytaczania powództw przed sądami krajowymi na podstawie przepisów rozporządzenia nr 1215/2012 i osłabiały ochronę konsumentów realizowaną przez te przepisy. Podobne stanowisko przyjęto w wyroku z 6 września 2012 r. (C-190/11). Trybunał wskazał tu, że zawężenie stosowania przepisów rozporządzenia nr 1215/2012 o szczególnej jurysdykcji konsumenckiej wyłącznie do umów zawartych na odległość

³³ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 2 kwietnia 2020 r. (C-500/18).

³⁴ Wyroki Trybunału Sprawiedliwości z: 23 grudnia 2015 r. (C-297/14), 6 września 2012 r. (C-190/11) i 18 maja 2010 r. (C-585/08).

³⁵ Wyroki Trybunału Sprawiedliwości z: 10 grudnia 2020 r. (C-774/19), 14 marca 2013 r. (C-419/11) i 19 stycznia 1993 r. (C-89/91).

³⁶ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 18 maja 2010 r. (C-585/08).

byłoby sprzeczne z celem tych przepisów, polegającym na ochronie konsumentów będących słabszą stroną umowy³⁷. W tym kontekście na wyróżnienie zasługuje wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 25 stycznia 2018 r. (C-498/16). Wskazano w nim, że zaangażowanie osoby w reprezentowanie praw i interesów użytkowników serwisu społecznościowego nie odbiera jej przymiotu „konsumenta”. Przeciwna wykładnia godziłaby w ustanowiony w art. 169 ust. 1 TFUE cel dotyczący popierania prawa konsumentów do organizowania się w celu zachowania ich interesów.

Konsument w rozumieniu rozporządzenia nr 1215/2012 – uwagi ogólne

Konsekwencje wynikające ze stosowania powyższych dyrektyw interpretacyjnych, a zwłaszcza wykładni autonomicznej rozporządzenia nr 1215/2012, są dobrze widoczne przy rekonstrukcji pojęcia „konsumenta”. Ma ono znaczenie swoiste, dostosowane przede wszystkim do systematyki i celów rozporządzenia. Jednocześnie nie można jednoznacznie stwierdzić, że rozumienie konsumenta całkowicie odrywa się od ogólnych założeń dotyczących konsumenta w prawie europejskim.

W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości zwykle wskazuje się, że pojęcie „konsumenta” w rozumieniu rozporządzenia nr 1215/2012 należy interpretować w sposób ścisły, z uwzględnieniem sytuacji danej osoby w określonej umowie wobec rodzaju i celu tej umowy, nie zaś wobec subiektywnej sytuacji tej osoby, albowiem ta sama osoba może zostać uznana za konsumenta w ramach pewnego rodzaju transakcji, a za przedsiębiorcę w ramach innych transakcji³⁸. W tej formule można zauważyć oddziaływanie dwóch różnych czynników.

Widać tutaj wpływ ogólnych założeń dotyczących konsumenta w prawie europejskim. W tym kontekście należy rozumieć podkreślenie, że pojęcie to jest definiowane jako przeciwieństwo pojęcia „podmiotu prowadzącego działalność zawodową lub gospodarczą”, ma ono charakter obiektywny i jest niezależne od konkretnego zasobu wiedzy, jaki może mieć dana osoba, czy też od posiadanych przez nią w rzeczywistości infor-

³⁷ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 6 września 2012 r. (C-190/11).

³⁸ Wyroki Trybunału Sprawiedliwości z: 2 kwietnia 2020 r. (C-500/18), 3 października 2019 r. (C-208/18), 14 lutego 2019 r. (C-630/17) oraz 25 stycznia 2018 r. (C-498/16).

macji³⁹. Gdyby posiadanie statusu konsumenta miało zależeć od wiedzy albo umiejętności i informacji, jakie strona umowy posiada w danej dziedzinie, a nie od okoliczności, że zawarta przez nią umowa ma na celu zaspokojenie jej osobistych potrzeb lub też nie ma takiego celu, oznaczałoby to odwołanie się do subiektywnej sytuacji tego kontrahenta⁴⁰. Tymczasem możliwość przyznania danej osobie statusu „konsumenta” należy analizować, odwołując się jedynie do pozycji tej osoby w ramach określonej umowy, z uwzględnieniem natury i celu tej umowy⁴¹. Te wszystkie argumenty pozostawałyby aktualne w każdym możliwym kontekście normatywnym, w którym pojawia się problematyka konsumenta.

Odmiennie należy ocenić nakaz ścisłego interpretowania pojęcia „konsumenta”. Łączy się to ze szczególnymi dyrektywami interpretacyjnymi przyjmowanymi w stosowaniu przepisów rozporządzenia nr 1215/2012. Jak wskazano, Trybunał podkreśla konieczność wykładni pojęć z rozporządzenia nr 1215/2012 w sposób niezależny (autonomiczny). W konsekwencji również pojęcie „konsumenta” należy interpretować w sposób autonomiczny, głównie poprzez odwołanie się do systematyki i celów tego rozporządzenia, tak aby zapewnić jego jednolite stosowanie we wszystkich państwach członkowskich⁴². Należy zwłaszcza uwzględnić, że definicja pojęcia konsumenta jest zredagowana w rozporządzeniu nr 1215/2012 za pomocą ścisłych wyrażeń i w sposób negatywny⁴³. Stąd nakaz ścisłego interpretowania pojęcia „konsumenta” – wynikający z tego, że zawarte w art. 15–17 przepisy jurysdykcyjne stanowią odstępstwo od ogólnych zasad jurysdykcyjnych⁴⁴.

Charakterystyczne jest też, że przy rekonstrukcji pojęcia konsumenta w rozumieniu rozporządzenia nr 1215/2012 Trybunał rzadko uznaje za przydatne szczegółowe argumenty wynikające z innych aktów prawa europejskiego. Przyjmuje wprawdzie, że w celu zagwarantowania poszanowania celów realizowanych przez prawodawcę Unii Europejskiej w dziedzinie umów zawieranych z udziałem konsumentów, jak również spójności prawa Unii, należy wziąć w szczególności pod uwagę pojęcie „konsumenta”

³⁹ Wyroki Trybunału Sprawiedliwości z: 10 grudnia 2020 r. (C-774/19), 3 października 2019 r. (C-208/18) i 25 stycznia 2018 r. (C-498/16).

⁴⁰ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 10 grudnia 2020 r. (C-774/19).

⁴¹ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 3 października 2019 r. (C-208/18).

⁴² Wyroki Trybunału Sprawiedliwości z: 10 grudnia 2020 r. (C-774/19), 28 stycznia 2015 r. (C-375/13) i 20 stycznia 2005 r. (C-464/01).

⁴³ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 20 stycznia 2005 r. (C-464/01).

⁴⁴ Wyroki Trybunału Sprawiedliwości z 10 grudnia 2020 r. (C-774/19) i 20 stycznia 2005 r. (C-464/01).

występujące w innych uregulowaniach prawa Unii⁴⁵; jednocześnie podkreśla jednak, że dążenie do zapewnienia spójności pomiędzy różnymi aktami prawa Unii nie może prowadzić do nadania przepisom rozporządzenia nr 1215/2012 wykładni, która nie byłaby powiązana z ustanowionym w nim systemem i jego celami. W wyroku z 2 maja 2019 r. (C-694/17) Trybunał Sprawiedliwości przyjął, że dla stosowania przepisów rozporządzenia nr 1215/2012 nie jest wymagane, aby umowa kredytu konsumenckiego nie przekraczała progu określonego w art. 2 ust. 2 lit. c dyrektywy 2008/48. Trybunał podkreślił przede wszystkim odmienną celów rozporządzenia nr 1215/2012 i dyrektywy 2008/48. Dyrektywa zmierza do pełnej i bezwzględnie wiążącej harmonizacji prowadzącej do powstania dobrze funkcjonującego wewnętrznego rynku kredytów konsumenckich; tymczasem celem rozporządzenia nr 1215/2012 nie jest harmonizacja przepisów prawa materialnego regulującego umowy o kredyt konsumencki, lecz określenie zasad jurysdykcji w sposób przyznający ochronę konsumentowi. W dążeniu do realizacji tego celu zakres stosowania rozporządzenia nr 1215/2012 nie jest ograniczony ze względu na konkretne kwoty i obejmuje wszelkie typy umów. Natomiast w wyroku z 3 października 2019 r. (C-208/18) Trybunał Sprawiedliwości przyjął, że wyłączenie instrumentów finansowych z zakresu stosowania art. 6 rozporządzenia Rzym I pozostaje bez wpływu na uznanie danej osoby za „konsumenta” w rozumieniu art. 17 ust. 1 rozporządzenia nr 1215/2012. Tu również Trybunał podkreślił odmienną celów obu aktów prawa europejskiego – rozporządzenie zmierza do określenia prawa materialnego mającego zastosowanie do zobowiązań umownych w sprawach cywilnych i handlowych w sytuacji zbiegu norm prawnych. W konsekwencji uznał, że pozbawienie konsumenta ochrony proceduralnej z tego tylko powodu, że takiej ochrony nie przyznają mu przepisy regulujące zbieg norm prawnych, byłoby sprzeczne z celami rozporządzenia nr 1215/2012. W orzecznictwie Trybunału przyjęto również, że pojęcie konsumenta w rozumieniu rozporządzenia nr 1215/2012 nie jest powiązane z pojęciem klienta detalicznego z dyrektywy 2004/39. Przewidziane w tych przepisach kwalifikacje danej osoby jako „konsumenta” i jako „klienta detalicznego” realizują różne cele⁴⁶.

⁴⁵ Wyroki Trybunału Sprawiedliwości z 10 grudnia 2020 r. (C-774/19) i 25 stycznia 2018 r. (C-498/16).

⁴⁶ Wyroki Trybunału Sprawiedliwości z 2 kwietnia 2020 r. (C-500/18) i 3 października 2019 r. (C-208/18). Z drugiej strony trzeba wskazać, że wnioski interpretacyjne co do rozumienia konsumenta w rozporządzeniu nr 44/2001 zostały uznane za istotne przy wykładni rozporządzenia nr 805/2004 – por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 5 grudnia 2013 r. (C-508/12).

Konsument w rozumieniu rozporządzenia nr 1215/2012 – przypadki sporne

Podobnie jak w przy posługiwaniu się pojęciem konsumenta na innych płaszczyznach prawa europejskiego, również w związku z rozporządzeniem nr 1215/2012 szczególnie sporna jest kwestia związku umowy konsumenta z jego działalnością gospodarczą albo zawodową. Kwestia ta tradycyjnie rodzi największe trudności interpretacyjne, stanowi bowiem odejście od obiektywnego rozumienia konsumenta na rzecz pewnej subiektywizacji tego pojęcia, przez uwzględnienie również okoliczności dotyczących konkretnego konsumenta i konkretnego stanu faktycznego.

Trybunał przyjmuje, że szczególna jurysdykcja konsumentka dotyczy jedynie prywatnego konsumenta końcowego⁴⁷. Chodzi o konsumenta, który zawiera umowy poza zakresem jakiegokolwiek działalności lub poza jakimkolwiek celem gospodarczym lub zawodowym, w celu zaspokojenia własnych prywatnych potrzeb konsumpcyjnych. Tylko wówczas uzasadnione jest przyznanie szczególnej ochrony konsumentowi, uznanemu za słabszą stronę umowy, natomiast tego rodzaju ochrona nie znajduje uzasadnienia w przypadku umów, których celem jest działalność gospodarcza lub zawodowa⁴⁸. Szczególna ochrona nie znajduje uzasadnienia w przypadku umowy zawartej dla celów prowadzenia działalności gospodarczej lub zawodowej, nawet przewidzianej w przyszłości, ponieważ przyszły charakter działalności nie umniejsza jej gospodarczego lub zawodowego charakteru⁴⁹.

Jednocześnie Trybunał przyjmuje, że nie każda aktywność osoby fizycznej, nawet realizowana w sposób regularny i przynoszący zysk, oznacza działalność gospodarczą. W wyroku z 10 grudnia 2020 r. (C-774/19) Trybunał Sprawiedliwości uznał, że pozostaje konsumentem osoba zawierająca umowę dla celów gry w pokera w internecie, nawet gdy gra w pokera w znacznym wymiarze czasu i uzyskuje z tej gry znaczne wygrane, o ile nie zgłosiła oficjalnie takiej działalności ani nie zaoferowała osobom trzecim wykonywania jej jako odpłatnej usługi. Jak się wydaje, Trybunał nie tylko

⁴⁷ Wyroki Trybunału Sprawiedliwości z: 23 grudnia 2015 r. (C-297/14), 5 grudnia 2013 r. (C-508/12), 14 marca 2013 r. (C-419/11), 20 stycznia 2005 r. (C-464/01) oraz 19 stycznia 1993 r. (C-89/91).

⁴⁸ Wyroki Trybunału Sprawiedliwości z: 10 grudnia 2020 r. (C-774/19), 2 kwietnia 2020 r. (C-500/18), 3 października 2019 r. (C-208/18), 14 lutego 2019 r. (C-630/17), 25 stycznia 2018 r. (C-498/16), 5 grudnia 2013 r. (C-508/12) oraz 14 marca 2013 r. (C-419/11).

⁴⁹ Wyroki Trybunału Sprawiedliwości z: 2 kwietnia 2020 r. (C-500/18), 3 października 2019 r. (C-208/18) i 14 lutego 2019 r. (C-630/17).

zaakcentował znaczenie kryterium formalnoprawnego (zgłoszenie działalności), ale również wyszedł z założenia, że sama gra w pokera może nie stanowić aktywności kwalifikowanej jako działalność gospodarcza albo zawodowa, skoro nie prowadzi do sprzedaży towarów ani świadczenia usług. W wyroku z 25 stycznia 2018 r. (C-498/16) Trybunał Sprawiedliwości przyjął, że użytkownik prywatnego konta na Facebooku nie traci przymiotu „konsumenta”, jeżeli publikuje książki, wygłasza wykłady, prowadzi strony internetowe, organizuje zbiórki datków i staje się cesjonariuszem roszczeń licznych konsumentów dla celów dochodzenia ich w postępowaniu sądowym. Trybunał wskazał przede wszystkim, że chodzi o działalność związaną z korzystaniem z serwisu społecznościowego. Powtórzył, że posiadanie przymiotu konsumenta jest niezależne od konkretnego zasobu wiedzy, jakim może dysponować dana osoba, czy też od posiadanych przez nią w rzeczywistości informacji. Nowością jest wskazanie, że odmienna wykładnia godziłaby w ustanowiony w art. 169 ust. 1 TFUE cel dotyczący popierania prawa konsumentów do organizowania się w celu zachowania ich interesów. W wyroku z 3 października 2019 r. (C-208/18) Trybunał Sprawiedliwości uznał natomiast, że jest konsumentem osoba zawierająca umowę umożliwiającą przeprowadzanie transakcji na rynku FOREX. Trybunał ponownie wskazał na istotne znaczenie kryterium formalnego, podkreślił bowiem, że powódka w sprawie była studentką i pracowała. Zasygnalizował też, że szereg kryteriów pozornie atrakcyjnych dla oceny, czy ma miejsce działalność gospodarcza (wartość transakcji, ryzyko strat finansowych, wiedza i posiadane informacje, aktywna postawa w inwestowaniu) nie pojawia się w rozporządzeniu nr 1215/2012, tym samym ich stosowanie godziłoby w przewidywalność przepisów o jurysdykcji⁵⁰. W wyroku z 14 marca 2013 r. (C-419/11) Trybunał Sprawiedliwości przyjął zaś, że nie jest konsumentem osoba poręczająca za zobowiązania spółki, której jest dyrektorem zarządzającym i większościowym wspólnikiem. Kluczowa była okoliczność, że spółka prowadzi działalność gospodarczą, poręczająca zaś osoba fizyczna jest z nią ściśle powiązana pod względem zawodowym.

Szczególnie sporna z perspektywy rozporządzenia nr 1215/2012 jest problematyka umów mieszanych, a więc umów związanych zarówno z realizacją celów dotyczących działalności gospodarczej, jak i celów pry-

⁵⁰ Podobnie wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 2 kwietnia 2020 r. (C-500/18).

watnych⁵¹. Kluczowe znaczenie dla praktyki orzeczniczej ma wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 20 stycznia 2005 r. (C-464/01). Trybunał przyjął tu, że osoba, która zawiera umowę dotyczącą towaru przeznaczonego do użytku po części gospodarczego, a po części niezwiązanego z jej działalnością gospodarczą, nie ma prawa powoływania się szczególnie jurysdykcję konsumencką, z wyjątkiem sytuacji, gdy użytek gospodarczy jest na tyle marginalny, że odgrywa jedynie nikłą rolę w ogólnym kontekście danej transakcji – przy czym bez znaczenia pozostaje fakt, iż pozagospodarczy aspekt ma charakter dominujący.

Sąd powinien wziąć pod uwagę całość istotnych okoliczności faktycznych wynikających w sposób obiektywny z akt sprawy (treść, charakter i cel umowy, obiektywne okoliczności, które towarzyszyły jej zawarciu). Nie powinien brać pod uwagę okoliczności ani faktów, o których kontrahent umowy mógł wiedzieć podczas zawierania umowy, chyba że osoba powołująca się na swój status konsumenta zachowała się w taki sposób, iż swym zachowaniem wywołała w świadomości drugiej strony umowy uzasadnione wrażenie, że działała w celach gospodarczych (zamówienie przedmiotów mogących istotnie służyć wykonywaniu zawodu, użycie papieru firmowego, żądanie dostawy na adres miejsca pracy, wskazanie kwestii możliwości odliczenia podatku od wartości dodanej). To na osobie powołującej się na status konsumenta ciąży obowiązek udowodnienia, że w danej umowie o podwójnym celu użytek gospodarczy odgrywa jedynie marginalną rolę, do strony zaś przeciwnej należy dostarczenie dowodu przeciwnego. Jeśli okoliczności obiektywne nie są wystarczające, aby wykazać, że transakcja będąca podstawą zawarcia umowy o podwójnym celu realizowała w niepomijalnym stopniu cel gospodarczy, umowa ta, co do zasady, powinna zostać zakwalifikowana jako zawarta przez konsumenta⁵².

Orzeczenie należy rozumieć przede wszystkim jako realizację założeń wykładni autonomicznej rozporządzenia nr 1215/2012. Punktem wyjścia był nakaz ścisłego rozumienia pojęcia konsumenta, uzasadniony tym, że szczególna jurysdykcja konsumencka stanowi wyjątek od zasad ogólnych dotyczących jurysdykcji w rozporządzeniu nr 1215/2012. Stąd też Trybunał ponownie podkreślił, że szczególna jurysdykcja konsumencka odnosi się wyłącznie do konsumenta końcowego, będącego osobą prywatną, nieprowadzącą działalności gospodarczej ani zawodowej. Powyższe zało-

⁵¹ Szeroko na ten temat: K. Weitz „Jurysdykcja...”, op. cit., ss. 47–49.

⁵² Podobnie wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 14 lutego 2019 r. (C-630/17).

zenie zostało w niewielkim stopniu złagodzone przez wyłączenie umów mających jedynie marginalny związek z działalnością gospodarczą. Trybunał nie wyjaśnił przyczyn sięgnięcia do tego kryterium, wydaje się jednak jasne, że chodzi tu o ochronę interesu konsumenta. Orzeczenie można zatem rozumieć jako efekt uwzględnienia wszystkich przedstawionych wyżej dyrektyw interpretacyjnych. Potwierdza też, że siła oddziaływania dyrektywy interpretacyjnej odwołującej się do ochrony konsumenta nie jest kluczowa przy stosowaniu przepisów rozporządzenia nr 1215/2012.

Ocena orzeczenia Trybunału zależy od przyjętej perspektywy. Jeśli uwzględnić orzecznictwo dotyczące rozporządzenia nr 1215/2012 i przyjmowane tu założenia wykładni autonomicznej regulacji tego rozporządzenia, to trzeba przyznać, że Trybunał zrobił krok w kierunku zwiększenia ochrony konsumenta. Tak można rozumieć wprowadzenie kryterium „marginalnego związku”, które nieco łagodzi nakaz ścisłego rozumienia pojęcia konsumenta. Jednak z perspektywy całokształtu problematyki ochrony konsumenta stanowisko przyjęte przez Trybunał nie wydaje się optymalne. Kryterium „marginalnego związku” jest bowiem zbyt wąskie, całkowicie pomija kwestię asymetrii organizacyjnej i informacyjnej między stronami umowy, a w konsekwencji mogłoby prowadzić do rozwiązań nadmiernie ograniczających ochronę konsumenta. Możliwość jego wykorzystania, zwłaszcza na płaszczyźnie regulacji materialnoprawnych ukierunkowanych na ochronę konsumenta, należy uznać za bardzo ograniczoną⁵³.

Jednocześnie należy podkreślić, że sposobu rozumienia pojęcia konsumenta w rozporządzeniu nr 1215/2012 nie można uznać za ewidentnie zawężający czy prowadzący do każdorazowego odrzucenia wniosków wynikających z potrzeby ochrony konsumenta. Pewne stwierdzenia pojawiające się w związku z wykładnią autonomiczną czy koniecznością zapewnienia przewidywalności zasad ustalania jurysdykcji mogą prowadzić do neutralizacji argumentów potencjalnie prowadzących do zawężenia pojęcia konsumenta. Chodzi tu zwłaszcza o dość wąskie rozumienie kryterium działalności gospodarczej, oparte na akcentowaniu formalnego statusu danej osoby, jak też odrzucenie możliwości uwzględnienia tu liczebności i wartości transakcji dokonywanych przez konsumenta czy działania w sposób zorganizowany i ukierunkowany na osiągnięcie zysku.

⁵³ Odmienne: K. Weitz „Jurysdykcja...”, op. cit., s. 54.

Powyższe prowadzi do wniosku, że sposób rozumienia pojęcia konsumenta w rozporządzeniu nr 1215/2012 ma charakter swoisty. Zwłaszcza w kwestiach szczegółowych jest silnie determinowany założeniami interpretacyjnymi stosowanymi przy wykładni przepisów tego rozporządzenia, a więc wykładnią autonomiczną prowadzącą do odwołania się do systematyki i celów rozporządzenia, koniecznością zapewnienia przewidywalności zasad ustalania jurysdykcji oraz ochroną konsumenta. Już sam dobór tych grup argumentów jest ściśle związany z rozporządzeniem nr 1215/2012, ostateczny zaś efekt ich zastosowania będzie również łączył się ściśle z tym rozporządzeniem. Stąd też wypracowane tu przez Trybunał oceny prawne dotyczące konsumenta trudno jest bezpośrednio stosować na innych płaszczyznach problematyki konsumenckiej. W zakresie wykraczającym poza stosowanie przepisów rozporządzenia nr 1215/2012 powinny mieć znaczenie jedynie pomocnicze. Powyższy wniosek pośrednio potwierdza sam Trybunał, który przy rekonstrukcji pojęcia konsumenta w rozumieniu rozporządzenia nr 1215/2012 rzadko uznaje za przydatne szczegółowe argumenty wynikające z innych aktów prawa europejskiego.

Abstrakt

Pojęcie konsumenta oddziałuje na szereg zagadnień prawa polskiego i prawa europejskiego. Szeroki zakres tego oddziaływania w praktyce oznacza powiązanie konsumenta z szeregiem różnych kontekstów normatywnych, co stwarza liczne trudności interpretacyjne. Pojawia się pytanie, czy oceny prawne dotyczące konsumenta wypracowane w ramach danego zagadnienia pozostają aktualne w ramach innego. Dobrym przykładem będzie „konsument” w rozumieniu rozporządzenia nr 1215/2012. Sposób rozumienia tego pojęcia charakteryzuje się szeregiem właściwości szczególnych wynikających z wykładni autonomicznej tego rozporządzenia. W publikacji przedstawiono bliżej podstawowe założenia rozporządzenia nr 1215/2012. Przeprowadzono analizę orzecznictwa TSUE i wskazano główne dyrektywy interpretacyjne stosowane tu przez Trybunał, związane zwłaszcza z wykładnią autonomiczną. Ponadto przedstawiono sposób rozumienia konsumenta w rozporządzeniu nr 1215/2012, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii spornych, w tym umów mieszanych.

Słowa kluczowe: konsument, jurysdykcja, Trybunał Sprawiedliwości UE, wykładnia autonomiczna, umowy mieszane.

Wykaz źródeł

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz. Urz. UE 2008 L 133, 66).

Rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 z 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. Urz. UE 2001 L 12, 1).

Rozporządzenie (WE) nr 805/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z 21 kwietnia 2004 r. w sprawie utworzenia Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych (Dz. Urz. UE 2004 L 143, 15).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. Urz. UE 2012 L 351, 1).

Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, podpisany w Rzymie 25 marca 1957 r., obecna wersja Dz.U. z 2004 r., nr 90, poz. 864/2.

Bibliografia

Gołąb A., „Jurysdykcja krajowa w sprawie o naruszenie prawa konsumentów do ochrony danych osobowych. Glosa do wyroku TS z 25 stycznia 2018 r., C-498/16, Maximilian Schrems v. Facebook Ireland Limited”, *Polski Proces Cywilny* 2019, nr 3.

Kordas D., „Konsument jako strona tzw. umowy mieszanej. Kilka uwag nad orzeczeniem Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie Johann Gruber przeciwko Bay WA AG”, *Transformacje Prawa Prywatnego* 2007, nr 2.

Kudła J., „Jurysdykcja krajowa w sprawach dotyczących umów konsumenckich w świetle europejskich norm jurysdykcyjnych”, *Polski Proces Cywilny* 2016, nr 2.

Weitz K., „Jurysdykcja krajowa w sprawach konsumenckich – problem umów mieszanych. Glosa do wyroku ETS z 20 stycznia 2005 r. w sprawie C-464/01, J. Gruber przeciwko Bay Wa AG”, *Europejski Przegląd Sądowy* 2006, nr 5.